

sakupimo u neku sintezu, mogli bismo da ga okarakterišemo ovako: u opće nacionalnom smislu, stav prema Srpstvu analogan stavu Pijemonta prema Italijanstvu; u unutarnjem, politikia seljačko-empirička.

Oslanjanje sad na Austriju, sad na Rusiju, kao i nadmetanje i antagonizmi bez poštode između liberala, radikala, naprednjaka itd. ne smeju da nas zavedu u bludnju: svi srbijanski političari, sve srbijanske stranke pored momentanih klonuća i posrtaja, imali su na umu, kao narodni ideal, okupljanje svih srpskih oblasti u jednu nacionalnu državu. Kažem srpskih, jer trajno, opće i stalno, bilo je samo to; na Hrvate (o Slovencima da i ne govorim) su pomišljali samo izvestni elitni ljudi u optimističnijim periodima.

U nutrašnjoj politici čitav se politički aparat oslanjao na seoske gavane i demagoge, preko kojih je kao operativnu političku vojsku, držao seljačke mase. Državna politika, ekonomska, socijalna itd., bila je, razume se, demagoško-seljačka. Stranke se na tom teritoriju nisu razlikovale, u stvari, po svom socijalnom sastavu, ni po svom socijalnom programu. U suštini sve su bile u nacionalno-političkom pogledu velikosrpske, u socijalnome, seljačke. Razlikovale su se samo u sredstvima (oslanjanje na Petrograd ili na Austriju) i u metodama kako da sebi obezbede političku vlast (sistemi ustava, izborni zakoni). U toj Srbiji težište čitavog političkoga života nije bilo u varošima kao u Hrvatskoj, nego na selu. Dosledno tome politički jezik, da tako rečemo, obrazovao se jedino prema ukusu sela. Poreska, školska, prosvetna politika parlamenata pod svima režimima i strankama, bila je uvek seljačka, ne doduše u smislu da bi se vodila jedna racijonalna i sistematska politika za podizanje sela u kulturnom, socijalnom i ekonomskom pogledu, ali svakako takova da je nastojala da ugoditi, demagoškim dodvoravanjem, onome što je seljak na tim poljima tražio. Ne povišavati zemljarine, štedeti do škrtosti na kulturno-gradskim izdatcima, kao prestonička pozorišta, akademije, reprezentativni troškovi (zbog ministarskih karuca bila je jedared čitava gungula u Narodnoj Skupštini, koja je i u Narodnoj Skupštini ujedinjene države imala počesto odjeka u interpelacijama o ministarskim automobilima), podnositi sa reklamom, kod svakog grada ili krupe, naročit zakon o gradobitini, za pomoć postradalom stanovništvu i slično. Postojanoga, sistematskoga rada za selo nije bilo, ali to demagogisanje, u kome su se stranke nadmetale, dostajalo je momentanoj, političkoj kulturi srbijanskoga sela.

Ta ista antinomija neće izbeći pažljivu oku, koje će da proučava karakter škole, naročito srednje, kakav se obrazovao u Hrvatskoj, a kakav u Šumadiji u prvoj polovini XIX veka. U onoj prvoj bio je nužno nastavak stare humanističke gimnazije, sa osveštanom hijerarhijom pojedinih disciplina i sa osveštanim čitavim sistemom propedeutike i etike. U Šumadiji stvar je jednostavnija. Društvo koje nosi čitavu političku vlast i u isto vreme pretstavlja votstvo naroda, u srži je svojoj seljačko, seljačko po poreklu, seljačko po mentalitetu. Prirodno je da se tome društvu srednja škola prikazuje kao vežbaonica, koja ima da njegovoj deci da praktičku pouku, kako da se osposobi da